

Osallisuuden lupaus ja petos

Aila-Leena Matthies

Jyväskylän yliopisto

Kokkolan yliopistokeskus

Chydenius

**Osallisuuden Areenat –
seminaari**

29.11.2018

Seinäjoki

Taustana tutkimustietoa omista hankekokemuksista v. 1983-

- Vaihtoehtoinen sosiaalityö, yhteisöllinen osallistuminen
- New Local Policies against Social Exclusion, 3 maata; LEBENSMITTE – leimatun lähiön omaehtoinen toimintakeskus
- KAMPA, Kansalaisosallistuminen maaseudun hyvinvointipalveluissa, Kaste-ohjelma
- PaLKO Hyvinvointipalvelujen rooli marginalisoitujen ryhmien osallistuvalla kansalaisuudella (Suomen Akatemia)
- ECOSOS – hanke: ekososiaaliset innovaatiot 5 maassa: työttömien nuorten ideat edelläkävijöinä kestävään yhteiskuntaan? (Suomen Akatemia)
- PROSOS – aikuissosiaalityön yhteiskehittäminen

TEEMAT

- Osallistumisen lupaus ja petos
- Osallisuus oikeutena arvostukseen
- Osallisuus siirtymänä kestävään kehitykseen

Osallistumisen lupaus ja petos

- *Horkheimer & Adorno, 1947, Valistuksen dialektiikka:* Valistuksen (edistyksen, demokratian jne.) lupaukset voivat kääntyä itseään vastaan ja vaihtua petoksiksi
- Osallistuminen lupauksena: täysivaltaisuus, vaikuttaminen, kuulluksi tuleminen, mukanaoleminen, palvelujen parantuminen, autonomisuus
- Osallistuminen petoksena: palvelujärjestelmä valjastaakin osallistamisen hallinnan välineeksi, järjestelmälähtöiseen kehittämiseen, osallistumishankkeen aikaisiksi kokeiluiksi, ilman todellista vallansiirtoa => kontrolli, (ulkoa)ohjautuminen, kohteistaminen, velvollisuus, itsepalvelu, nälällä pakottaminen

Halutaanko oikeasti köyhille saada yhtä hyvä elämä kuin parempiosaisilla on? Voidaanko luvata, että se saavutetaan, kun vain ahkerasti osallistutaan?

- Saavatko palvelujen käyttäjät osallistumisensa myötä pysyvästi parempaa elämää ja aitoja vaikutusmahdollisuuksia?
- Viedäänkö osallistujien kokemustieto päätöksenteon pohjaksi?
- Joukkopetoksen uhka vs. utopian luovuttamattomuus?
- *Miksi minun tulisi osallistua?*

Osallistumisen portaat (Arnstein 1967, mukailten)

Omistaa palvelut täysivaltaisena kansalaisena

Olla aidosti tasavertainen toimija

Saada vastuuta palveluista ja kehittämisestä (co-production)

Jakaa omaa tietoa ja kokemuksia

Saada osallistua tekemiseen

Voida vaikuttaa

Antaa ja saada palautetta

Päättää etenemisestä itseä koskevissa asioissa

Tulla kuulluksi

Ilmaista itseään

Saada tietoa

Koristeena/statistina oleminen

Ei-osallisuus =näennäisosallisuus

Manipulaatio

Nuorten elämä maailma kohtaa järjestelmän

Palvelujärjestelmän monimutkaisuus: (usean luokan järjestelmä)

- *Pitää kysellä itse mutta kun ei tiedä mitä kysellä”*
  - Palvelujärjestelmän sanktiot ja omat pelisäännöt
  - *”Jos alistun niin menee paremmin. Pitää tehdä kuten sanotaan. Tuntuu, että ollaan työntekijöiden armoilla.”*
- **Palvelujärjestelmän kohtaamisen toimivuus:**
- *”Vuorovaikutuksen pitäisi olla asiallista, sydäntä mukana, ei vain työn takia.”*
  - **Osattomuuden kokeminen**
  - *”ei olla ihan yhteiskunnan ytimessä, omat aikaisemmat valinnat johtaneet nykytilanteeseen, jos mokaa oma vika.”*
  - *”Leimattu olo. Elää virastojen armoilla, mitä ne sulle antaa, miten paperit liikkuu pöydältä toiselle”.*
  - Yleinen fiilis osattomuudesta. *”Pitäisi osata niin montaa asiaa. Tuntuu että on ulkopuolella, jos ei osaa, vaaditaanko ihmisiltä liikaa?”*
  - Koetaan että työelämän oravanpyörä vaatii liikaa
  - Ei varsinaista osattomuutta. Mutta halu kuulua enemmän johonkin.
- **Omiin asioihin voi ja ei voi vaikuttaa**
  - Jos itse aktiivinen ja ahkera, toisaalta elämäntilanteet vaihtelevat, riippuu mikä fyysinen ja henkinen kunto on, myös tausta vaikuttaa, lätkitään ovia kiinni, kun kerran jää sivuun on helppo syrjäytyä.
  - *”Itsestä on paljon kiinni, mutta ei ole kenenkään valinta jos on mielenterveysongelmia tai et voi asua kotona”.*
- **Yleinen kokemus että palveluihin ei voi vaikuttaa**
  - *”Niitä ei vois vähempää kiinnostaa, ei ole kysytty mielipiteitä, ei oteta tosissaan, ajattelevat että turhautuneet ja vihaiset nuoret asialla.”*

(PalKo-hanke)

Osallisuuden edistämisen jännitteet

PROSOS (KYC /SONetBOTNIA)

- Osallistamisen **TEMPPUJA** vai kokonaan uusi **ORIENTAATIO** ja ammatillisuuden ymmärrys?
- **KONTROLLI** vai **KUMPPANUUS**? Valta-asetelmasta luopuminen, ei-tietäminen
- **JÄRJESTELMÄLÄHTÖISYYS**, järjestelmän tarpeisiin vai **ELÄMISMAAILMALÄHTÖISYYS**, miltä näyttää asiakkaille? Miksi osallistuisin?
- **MITATUT TULOKSET**, tulospaineisiin vastaaminen vai **TODELLINEN MUUTOS** (esim. ESR- hankkeilla?)

Osallisuus kunnioituksen antamisena

- Samalla kun yhteiskunta puuttuu heikoimmassa asemassa olevien ihmisten ongelmiin, on uhkana, että heistä tehdään tahdottomia toimenpiteiden kohteita, joihin kohdistetaan paternalistista suojelua, säälinsekaista hyväntekeväisyyttä tai tsemppaavaa julkisuutta parempiosaisten ehdoilla.
- Nimitykset epäkunnioittavia ja eriarvoisuutta korostavia? Olemme kaikki haavoittuvia ja riippuvaisia!
- Työskentely asiakkaan heikkouksien äärellä?

=>

- *Toiseuden* tuottamisesta sen murtamiseen: eettisyys, arvopohja yhteisestä ihmisyydestä, ihmisarvon koskemattomuudesta, kultaisesta säännöstä, jokaisen tarinan ainutlaatuisuus!
- (Itse)kunnioituksen palautus omalla toiminnalla?
- Työskentely asiakkaan omien vahvuuksien ja intressien äärellä?
- Oikeus ja mahdollisuus antaa oma panoksensa yhteisöön ja yhteiskuntaan kunnioitusta ja arvostusta tuovalla tavalla?

Contributive Justice - Kohti uudenlaista osallisuutta ja oikeudenmukaisuutta

- oikeudenmukaisuus mahdollisuuksissa saavuttaa arvostettu, kunnioitettu asema yhteisössä omalla toiminnalla
- Ei vain saamisen vaan antamisen mahdollisuuksien oikeudenmukaisuus
- Sayer, Ziegler: *Contributive justice* ei katso vain oikeudenmukaisuutta standardimaisten palvelujen, tulojen ja työllistämisen mielessä, vaan etsii oikeudenmukaisuutta ihmisten mahdollisuuksissa ja kyvyissä saavuttaa sosiaalisesti ja kulttuurisesti arvostettu asema omassa yhteisössään
- Säilyykö /palautuuko usko arvostusta tuoviin tapoihin olla yhteiskunnan jäsen?
- Mistä ihminen saa respektiä ja itsekunnioitusta? (Ehnrooth: ”työstä ja jälkikasvusta”) Entä oliko muuta? Miten sille voidaan luoda edellytyksiä?
- Mitä ihminen osaa tehdä, mitä haluaa tehdä, mitä pitää arvostusta tuovana toimintana?

Downshiftaus? – Vähemmän (työtä) on enemmän?

- ”The New Economics Foundation ajatushautomo (NEF, 2010) ehdotti 21-tuntista työviikkoa, uutena kulttuurisena standardina, joka lieventää olennaisesti useiden aikaimme ongelmien keskinäisvaikutuksia.
- Esimerkiksi: Työuupumus, työttömyys, yli-kuluttaminen, hiilidioksiidipäästöt, huono-osaisuus ja pahoinvointi, eriarvoisuus, ajan riittämättömyys kestävän kehityksen mukaiselle elämälle, toisistamme huolehtimiseen, ja yksikertaiseen elämästä nauttimiseen.
- European Environmental Agency EEA: Reducing work hours over the rest of the century by an annual average of 0.5 %, would 'eliminate about one-quarter to one-half of the global warming that is not already locked in (i.e. warming that would be caused by 1990 levels of greenhouse gas concentrations already in the atmosphere)'.

Arkisen radikaali osallisuus siirtymänä kestävään tulevaisuuteen - esimerkkejä

TEE-SE-ITSE DIY –yhteiskunta: omatoimisuuden ja kätevyuden niskavoitto kulutusyhteiskunnasta = osallisuus (NESS –konferenssin ranskalainen key note)

HYVÄ ELÄMÄ KAIKILLE – hyvän tekeminen omassa yhteisössä: naapuriavun, kuljetusten, tietotekniikan, epämuodollisen vapaaehtoistoiminnan, yhteisöllisen touhuamisen meininki

LUONNON ARVOJEN VAALIMINEN: (koti)eläinten hoito ja tarkkailu, marjastus, kalastus, puutarhanhoito, yhteisen ympäristön, patikkapolkujen hoito, luontokuvien jakaminen; lasten, nuorten, vanhusten vieminen näiden äärelle, luontomatkailu

KIERTOTALOUS: Kierrätystoiminta, up-cycling, kirpputorit, vaihtorit ja fb-roskalavat, vanhojen rakennusten ja koneiden kunnostaminen, tuunaaminen, keksinnöt

RUOKATALOUS: Ruuan kasvattaminen, omavaraisuus, ruuan laittaminen itse, lähiökanat, säilöminen, ruokahävikin vähentäminen, taimien ja siementen omavaraisuus, yhteisruokailut, po-up- ravintolat, ruuan jakaminen, seurustelu & ruoka

KULTTUURI: yhteisöllisen kulttuurin vahvistaminen – musiikki, tanssi, ite –taide, tapahtumat, monikulttuurisuus kylillä ja kortteleissa; rakennuskulttuuri, historia, sivistys!

<= Osallisuus: kulutuksen vähentäminen ja ympäristön varjelu arvokkaampi panos yhteiskunnalle ja ihmiskunnalle kuin väkinäinen työllistyminen ympäristöä tuhoavaan tuotantoon (YK:n Agenda 2030, Goals of Sustainable Development)